

Euroregion Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński - ogólna charakterystyka

Stotą niniejszego opracowania jest specyfika Euroregionu Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński, dlatego też warto pokrótce scharakteryzować uwarunkowania współpracy transgranicznej tego obszaru. Euroregion ten powstał 22 kwietnia 1998 roku z chwilą podpisania umowy pomiędzy Regionálním sdružením pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska, w skład którego wchodzi: Sdružení obcí Jablunkovska, Svaz obcí okresu Karviná a Regionální rada rozvoje a spolupráce se sídlem v Trinci - reprezentujących stronę czeską, a Stowarzyszeniem Rozwoju i Współpracy Regionalnej „Olza” - reprezentującym stronę polską. Jego powołanie było ukoronowaniem wieloletniej współpracy polsko-czeskiej w regionie Śląska Cieszyńskiego. Euroregion leży na obszarze przygranicznym południowej Polski oraz północno-wschodnich Czech, w bliskim sąsiedztwie Słowacji. Rozciąga się na obszarze ok. 1400 km², który zamieszkuje ponad 680 tys. mieszkańców (z czego 360 tys. przypada na część czeską, a 320 tys. na polską). Naturalną oś tych terenów tworzy rzeka Olza, nad którą leżą najważniejsze miasta: Cieszyn i Český Těšín, niewątpliwie stanowiące serce regionu. Obszar Euroregionu ciągnie się od Godowa i Jastrzębia Zdroju po Istebną i od Bohumína po Hrávú. Po stronie polskiej obszar Euroregionu obejmuje 16 gmin (Brenna, Chybie, Cieszyn, Dębowiec, Godów, Golezów, Hażlach, Istebna, Jaworze, Jasienica, Jastrzębie-Zdrój, Skoczów, Strumień, Ustroń, Wisła, Zembrzydowice) oraz powiat cieszyński. Po stronie czeskiej

w skład Euroregionu wchodzi obszar dawnego powiatu Karvina i przygraniczna część dawnego powiatu Frydek-Mistek [Kowalski 2004].

Teren euroregionu jest dosyć kontrastowy. Można zauważyć porośnięte lasami szczyty górskie, ale i ośrodki przemysłowe, podgórskie miasteczka oraz większe miasta, z rozwiniętą infrastrukturą kulturalną i inwestycyjną.

Przez euroregion biegnie główna linia komunikacyjna łącząca północną i południową Europę. Na jego terytorium znajduje się największe przejście graniczne pomiędzy Polską i Republiką Czeską, Cieszyn – Boguszowice - Chotěbuz w ramach gęstej sieci przejść granicznych różnych kategorii (6 drogowych, 3 kolejowe, 3 turystyczne i 8 małego ruchu granicznego).

Największym atutem euroregionu jest niewątpliwie jego atrakcyjność turystyczna. Znane miejscowości turystyczne Beskidów, bogata sieć szlaków turystycznych i rowerowych czy wspaniałe zabytki przypominające świetność Śląska Cieszyńskiego, to tylko niektóre czynniki wpływające na atrakcyjność tego regionu.

Wybrane uwarunkowania współpracy:
- Uwarunkowania historyczne

Chcąc ukazać i właściwie przedstawić specyfikę Euroregionu Těšínské Slezsko – Śląsk Cieszyński, należy zwrócić uwagę na ważne uwarunkowania historyczne tego obszaru, które niewątpliwie mają wpływ na obecny charakter współpracy przygranicznej.

Śląsk Cieszyński należał pierwotnie do Państwa Wielkomorawskiego. Przed 991 r. wszedł on w skład Państwa Polskiego, by w XIII w. uzyskać status odrębnego

Księstwa Cieszyńskiego, które weszło następnie w skład Korony Czeskiej. Po wygaśnięciu dynastii piastowskiej, księstwo zostało własnością Habsburgów. Stan ten trwał do momentu rozpadu monarchii austro-węgierskiej w 1918 r. Wówczas to, między świeżo odrodzoną Polską i utworzonym nowym państwem Czechosłowacją, zaistniał konflikt o terytorium, które 28 lipca 1920 r. decyzją Rady Ambasadorów Wielkich Mocarstw zostało podzielone na dwie części. W ten sposób część terytorium Śląska Cieszyńskiego została przydzielona do Czechosłowacji. Teren zwany Zaolziem (za rzeką Olzą) po czeskiej stronie zamieszkiwali wtedy głównie Polacy [SRiWT „Olza” 2008, s.1].

I od tego momentu można w zasadzie mówić o początkach współpracy transgranicznej na obszarze Śląska Cieszyńskiego, choć oczywiście ze względu na uwarunkowania polityczne tamtego okresu, nie miała ona takiego wymiaru formalnego, jak dziś.

- Uwarunkowania kulturowe

Śląsk Cieszyński jest rzadkim w Europie przykładem regionu o wyraźnie wykształconej specyfice powstałej na styku różnych kultur. Pomimo zmieniającej się w historii przynależności politycznej i ostatecznego podzielenia regionu granicą państwową, a tym samym utraty możliwości formalnego usankcjonowania odrębności, zachował on swoistość kulturową [Prawerska-Skrzypek i Domański 1997, s. 42].

Zaolzie było do końca II wojny światowej regionem trzech, a nawet czterech grup etnicznych: Polaków, Czechów, Niemców i Żydów. Dziś jest regionem trzech grup etnicznych: Czechów, Polaków i Słowaków (przybyłych na te

tereny w następstwie powojennego sterowania przez komunistów migracją sił roboczych). Zaolzie przekształciło się z terenu etnicznie przeważnie polskiego w teren w większości czeski. Nie ulega wątpliwości, że z biegiem czasu doszło do znacznych zmian w poczuciu tożsamości etnicznej wielu mieszkańców tego obszaru [Siwek 1997, s.13].

Pierwotnie głównym ośrodkiem kulturotwórczym był Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Obecnie istnieje szereg instytucji krzewiących tradycje tego regionu, o korzeniach i polskich i czeskich. Niewątpliwie ważną rolę w krzewieniu kultury miał język, a konkretnie gwara cieszyńska, którą posługiwano się po obu stronach granicy.

Otwarcie granicy polsko-czeskiej w roku 1991 i podejmowanie coraz szerszej, autentycznej współpracy kulturalnej, gospodarczej, ale i edukacyjnej, pobudziło lokalną społeczność do stworzenia instytucjonalnych form współpracy, a możliwość korzystania ze środków unijnych oraz realna szansa pozyskania środków finansowych wspierających działalność mieszkańców, doprowadziła w efekcie do powołania euroregionu.

Pomimo trudności współpracy mieszkańców w dobie komunizmu, obie strony wykazywały (choć często nieoficjalnie) chęć nawiązywania kontaktów, które przejawiały się głównie powiązaniem rodzinnymi. Dziś, kiedy mamy możliwość swobodnego przekraczania granicy, współpracować mogą i w większości współpracują w ramach struktury euroregionu, różnego rodzaju instytucje i samorządy, które prężnie korzystają z możliwości pozyskania środków zewnętrznych na realizację wspólnych działań.

- Uwarunkowania gospodarcze

Jak przedstawiono powyżej, teren Śląska Cieszyńskiego obfitował w bogatą historię i tradycje kulturalne. Nie brak było też instytucji gospodarczych. Znaczącym ośrodkiem przemysłowym była Huta w Trzyńcu, która i dziś jest jednym z wiodących zakładów hutniczych w Europie. Ponadto na terenie Śląska Cieszyńskiego zlokalizowane były dobrze prosperujące kopalnie, które przetrwały okres transformacji ustrojowej i zakłady te nadal dziś funkcjonują (np. Karvina – Darkov i kopalnie Jastrzębskiej Spółki Węglowej). Istotne znaczenie ma także tranzytowe położenie obszaru granicznego, przez który biegnie główna droga z północy na południe Europy, co sprzyja niewątpliwie rozwojowi handlu. W Cieszynie działa Klub Przedsiębiorcy, skupiający inwestorów z obu stron granicy. Nie sposób pominąć też rozwijającej się pręźnie branży turystycznej. Na aspekty te zwrócono uwagę tworząc strategię Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001-2016, gdzie znalazły się stosowne zapisy.

- Cele i działalność euroregionu

Warto przyjrzeć się zatem, jakie cele realizowane są obecnie przez euroregion. Misją niewątpliwie jest wspieranie rozwoju w zakresie m.in.: wymiany doświadczeń i informacji dotyczących rozwoju regionu i rynku pracy; współpracy przy planowaniu przestrzennym; rozwiązywanie wspólnych problemów w dziedzinie transportu, komunikacji i łączności oraz bezpieczeństwa obywateli, a także ekologii i środowiska naturalnego; współpracy przy zapobieganiu i likwidacji następstw klęsk żywiołowych; wymiany informacji w dziedzinie gospodarczej i handlowej; turystyki, ruchu podróźnych;

organizacji działań wspierających rozwój kultury, oświaty i sportu, wymiany kulturalnej i opieki nad wspólnym dziedzictwem kultury [Euroregion.olza.net 2014]. W ramach wspólnych zadań euroregion zrealizował i realizuje wiele wspólnych projektów, w tym dofinansowanych z krajowych bądź zagranicznych środków pomocowych. Istotną rolę w realizacji tych przedsięwzięć odgrywa pomoc Unii Europejskiej, głównie w ramach programów Phare Credo, Phare CBC, Phare Integracja Europejska, Interreg IIIA, a ostatnio – Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej. Wśród dotychczas zrealizowanych projektów na szczególną uwagę zasługują: Inforeg 2000 i Regiotour. To przez ich realizację euroregion zaistniał nie tylko w świadomości społeczności Śląska Cieszyńskiego, ale i szerzej. Projekty te były dofinansowane z unijnego programu Phare Credo. Działania turystyczne wspiera grupa przedsięwzięć w ramach programu wzmacniania atrakcyjności turystycznej Infotur. Na uwagę zasługuje również inicjatywa modernizacji wielu dróg dojazdowych do przejść granicznych w rejonie Cieszyna. Partnerami tego przedsięwzięcia współfinansowanego przez UE ze środków Programu Phare CBC 2000 były samorządy lokalne Cieszyna, Jastrzębia-Zdroju, Zebrzydowic, powiat cieszyński oraz województwo śląskie. Kolejne przedsięwzięcia usprawniające wzajemne połączenia komunikacyjne finansowane były (i są) z powodzeniem w ramach transgranicznych funduszy strukturalnych. Na polu współpracy euroregionalnej realizowanych jest również szereg drobnych projektów własnych, mających wymiar polsko-czeski. Poprzez

zarządzanie unijnymi środkami z Funduszy Mikroprojektów, sekretariat Euroregionu koordynuje projekty innych instytucji. Każde działanie nosi znamiona polsko-czeskiej współpracy transgranicznej.

Ponadto organizowane są seminaria, debaty i konferencje dotyczące zagadnień europejskich [Euroregion-teschinensis.org 2014].

Ważnym dokumentem jest opracowana Wspólna Strategia Rozwoju Turystyki w Beskidzie Śląskim i Śląskomorawskim – Interturism. Dokument ten stanowi podstawę do rozwoju ruchu turystycznego na terytorium Euroregionu. Celem projektu jest zabezpieczenie rozwoju regionu Beskidów, a przede wszystkim pragmatyczne wykorzystanie sektora turystycznego [Kowalski 2004].

Podsumowanie

Na przykładzie powyższych działań można zauważyć, że współpraca oraz organizowane wspólne przedsięwzięcia powodują znaczny rozwój tego obszaru pogranicza. Rozwija się nie tylko współpraca kulturalna, ale i gospodarcza, a zwłaszcza sektor branży turystycznej i dziedzin paraturystycznych. Dodatkowo istnieją znakomite okazje do spotkań ludzi, wymiany doświadczeń, a przede wszystkim lepszego poznania się, co pomaga obalać pewne mity i stereotypy na temat sąsiadów.

Przez tych kilka lat funkcjonowania Euroregionu Śląsk Cieszyński można z całą pewnością stwierdzić, że okazał się on nie tylko potrzebny, ale dziś raczej trudno sobie wyobrazić polsko-czeskie pogranicze bez tej formy współpracy.

Bibliografia:

Borys, T., 1997, Panorama Euroregionów, Wydawnictwo Urzędu Statystycznego w Jeleniej Górze, Jelenia Góra.

Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych z 20.11.1981 r.

Kowalski, M., 2004, Śląsk Cieszyński po obu stronach Olzy, Wydawnictwo Bezdroża, Kraków.

Kraszewska, J., 2008, Pogranicze – przestrzeń wyboru, [w:] Buszta, W. (red.), Sprawy Narodowościowe, Zeszyt 33, Rocznik Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Poznań – Warszawa.

Mierostawska, A., 1999, Euroregiony na granicach Polski, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa.

Prawelska-Skrzypek, G., Domański, B., Zróżnicowanie przestrzenne postrzegania własnego regionu przez mieszkańców Śląska Cieszyńskiego, [w:] Bukowska-Flereńska, I. (red.), Studia etnologiczne i antropologiczne – Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną, Tom 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Stowarzyszenia Rozwoju i Współpracy Transgranicznej „Olza”, 2008, Razem w Euroregionie, Cieszyn.

Siwek, T., Specyfika tożsamości etnicznej na Zaolziu, [w:] Bukowska-Flereńska, I. (red.), Studia etnologiczne i antropologiczne – Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną, Tom 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Strategia Rozwoju Śląska Cieszyńskiego 2001 – 2016.

<http://www.euroregion.olza.net> [Dostęp: 12.06.2014.].

<http://www.euroregion-teschinensis.org> [Dostęp: 10.06.2014.].

Autor:

Mgr Ewa Machej

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach